

Tidiga utbildningsval skapar problem för unga

Att tidigt göra rätt utbildningsval är för dagens unga en viktig fråga. Samtidigt är minskade möjligheter att välja om längre fram i livet en följd av internationella trender inom utbildningssektorn. En situation som leder till stor press på de unga. Det visar en ny avhandling vid Göteborgs universitet och Högskolan i Borås.

Processerna bakom att välja utbildning är något som intresserar Goran Puaca, det är något han benämner som *väljandets rationalitet*. I avhandlingen studerar han vilka förutsättningar gymnasieelever och högskolestudenter har att göra utbildnings- och yrkesval och hur detta har förändrats över tid. Hans studie visar att trycket på ungdomar att tidigt välja ”rätt” har ökat.

– Kraven är orimliga. Idag ska du redan på högstadiet vara klar över vad du vill vara när du är 25–30 år, säger Goran Puaca. Politiskt är målet att främja ”effektiva utbildningsval” – genom att unga ska skapa en översikt över ekonomiskt gynnsamma utbildningsval över tid och genom att uppmuntra korta utbildningsvägar och utbildningar som leder till anställning. Det innebär i praktiken att utbildningsval bör fattas tidigt i livet, och att möjligheten till att välja om begränsas.

Konkret har det senaste decenniets förändringar inneburit att möjligheterna att byta från ett program till ett annat på gymnasiet minskat, liksom att senare i livet komplettera sin utbildning med andra inriktningar. De övergripande politiska målen har ändrats från att minska klyftorna i samhället och ungas självförverkligande till ett fokus på anställningsbarhet och minskade kostnader på grund av ungas ”felval”.

Dessa förändringar i det svenska skolväsendet speglar enligt Goran Puaca internationella trender som har inneburit att ett allt större ansvar har lagts på individen vars utbildningsval förväntas bidra till en bättre matchning mellan utbildning och arbetsliv.

Hemmiljön allt viktigare

Goran Puacas studie bygger på analyser av policytexter som berör hur utbildning ska bidra till en effektiv övergång till arbetslivet, och intervjuer med högskolestudenter, gymnasieelever, lärare, studievägledare och rektorer angående hur matchning mellan utbildning och yrkesliv i praktiken sker inom olika utbildningar. Bland gymnasieelever och högskolestudenter undersöktes även deras förväntningar av utbildning och yrke genom en semistrukturerad enkät.

– I praktiken har man inte alltid möjligheterna att skapa den överblick som krävs. Unga är ofta osäkra på vad de vill studera och arbeta med senare i livet, de behöver resurser i form av kulturellt och socialt stöd för att forma en bild av omvärlden.

Vad avhandlingens resultat visar är en brist på överensstämmelse mellan politiska betoningar på hur rationella utbildningsval bör ske utifrån effektiv matchning mellan utbildning och arbetsliv, och hur unga i praktiken formar sina framtidsvägar, säger Goran Puaca. För en stor grupp av både högskolestudenter och gymnasieelever var deras utbildningsval ett val som fattades i brist på bättre alternativ, och det rådde bland alla studenter och elever en uppenbar osäkerhet kring vad de ansåg att deras utbildningsbeslut skulle leda till.

– Min avhandling visar att det behövs ett påtagligt stöd inom skolan för att kunna fixera ungas osäkerhet om framtiden till hanterbara strategier och till handfasta yrkes- eller studievägar. Att erbjuda unga stöd för utbildnings- och yrkesval är en viktig demokratifråga, när möjligheterna att välja mellan exempelvis olika inriktningar på gymnasiet begränsas, eller om möjligheten till att korrigera fel utbildningsvägar senare i livet minskar, detta kan annars leda till ökade klasskillnader, säger Goran Puaca.

Goran Puaca disputerar på fredag med avhandlingen *Educational choices for the future. A sociological inquiry into micro-politics in education*.

För mer information:

Doktorand Goran Puaca, Inst för sociologi och arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet, och institutionen för pedagogik vid Högskolan i Borås, telefon: 033-435 4277, e-post: goran.puaca@socav.gu.se

Text: [Martin Karlsson](#) och [Lars-Ove Karlsson](#)